

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Людмила Иванчева

на дисертация за присъждане на образователна и научна степен ДОКТОР

на тема: **Мобилност на учените в контекста на Европейските
изследователски програми**

с автор Анета Сакалова

Рецензията се основава на представен от докторантката дисертационен труд в обем от 160 страници, включващ и 32 фигури. Той е структуриран в увод, три глави със съответни подраздели, заключение, самооценка за приносите и библиография, обхващаща 102 заглавия на кирилица и латиница. Като приложение е представена разработената от авторката анкетна карта, както и данните от проверката на статистически хипотези по материали от проведеното емпирично изследване. Като цяло дисертацията е с добро графично оформление.

Развитието на съвременната наука от вътрешносистемна гледна точка и трансформацията на нейните функции в условията на преход към общество, основано на знанието, както и свързания с това процес на изграждане на единно Европейско изследователско пространство, са изведени от авторката като аргумент в подкрепа на актуалността на едно подобно изследване.

Изследването е базирано на добре овладян науковедски подход, като същевременно е приложен микс от информационно-аналитични, исторически, социологически и статистически методи.

Уводът представя в резюмиран вид проблемната ситуация, основната изследователска теза, целта, предмета и обекта на изследване, както и конкретните изследователски задачи. Ясно са изведени и съответните ограничения. Във фокуса на дисертационния труд е поставен анализът на динамиката в развитието, в разбирането и в значението на академичната

мобилност и определянето на нейните основни характеристики в съвременните условия.

В **първа глава** на дисертацията авторката очертава концептуалната рамка на своя труд. Тук тя специфицира основните понятия от разглежданата тематична област. Като едно от достойнствата на представения труд може да се третира оригиналната теза на авторката, че най-същественят атрибут на мобилността на учените е промяната на изследователската среда. Очертани са формите на академична мобилност (географска и междусекторна), както и техните подвидове, основни характеристики, етапи и фактори в историческото им развитие. Анализирани са и значението им по отношение на изследователската кариера и трансфера на знания, като в отделен раздел е изведена нейната роля в докторантското обучение. Особено интересен и иновативен момент в тази глава е проследяването на развитието и функциите на мобилността на учените в контекста на трансформациите в съвременните форми на организация на научноизследователската дейност, концептуализирани в понятия като модус 2 на продуциране на знания, „тройна спирала”, мрежови комуникации, формиране на клъстери, развитие на предприемачески университети и пр. В края на главата е представен преглед на литературни източници, очертаващи характерната проблемна ситуация на изследването. Направен е и аналитичен обзор на български публикации и изследвания по разглежданата тематика.

Следващата **втора глава** е посветена на изясняване на еволюцията в политиките и конкретните инициативи на Европейския съюз по отношение мобилността на учените, като добре са открити тенденциите и повратните моменти в това направление. Инструментите за реализация на идентифицираните политики са структурирани в Програми на ЕС, Институционални мерки в подкрепа на академичната мобилност и Междудържавни проекти и програми. В заключение е разгледана и българската визия по отношение мобилността на учените, изразена в политически документи и инициативи, като са приведени данни за динамиката на международната мобилност на българските изследователи по линия на европейските програми.

Следващата **трета глава** представя проведеното от докторантката емпирично проучване по темата на нейната дисертация, което представлява и най-съществената приносна част от обсъждания труд. Според поставените й цели чрез него тя изследва формите, мотивацията и условията за географска и междусекторна мобилност на българските учени. Добре е очертана методологичната рамка на проучването с подробно описание на формирането на извадката от респонденти и нейните характеристики, начините на набиране на първична информация и методите на обработка на емпиричните данни. Условията за мобилност и мотивацията на учените са изследвани като резултат от крос-табулации по различни признаци, което придава допълнителна широта и задълбоченост на анализа. Добро попадение на авторката е използването на причинния анализ като допълнителен метод за идентификация на вътрешните зависимости и причини за установените ориентации в нагласите и поведението на респондентите. В допълнение е проведен и статистически анализ за установяване на взаимовръзка между отделни показатели и измерване на нейната сила чрез корелационните коефициенти на Пирсън и Крамер. Прави впечатление интелигентния начин на интерпретиране на получените статистически резултати и способността за очертаване на значими, смислени и логически обосновани изводи.

Заклучението съдържа обобщение на най-съществените резултати от проведеното изследване. Изводите са добре обвързани с проблемите, поставени в първите глави на дисертацията. Като най-съществен момент е посочено трансформирането в нагласите от предприемане на еднократна и еднопосочна мобилност в друго изследователско звено към многократни периоди на мобилност в различни изследователски звена, както и засилената роля на мобилността в трансфера на знания и промяната в разбирането й като задължителен етап от процеса на обучение на изследователя и като фактор за развитие на научната кариера.

В отделен раздел са формулирани **научните приноси**, групирани според теоретичната и приложната им насоченост. Тук искам да открия като безспорен теоретичен резултат, обогатяващ фонда от научно знание в областта на изследванията на науката, установените закономерности и тенденции в

динамиката както на самата мобилност на учените като социално явление, така и в нейното разбиране и рефлексия от страна на отделните български учени и на институциите на Европейския съюз, формиращи научната му, образователна и иновационна политика. Приложният ефект на проведеното изследване може да се идентифицира във възможността да бъде спомогнат евентуален процес на генериране на нови проактивни, по-добре финансово обезпечени, по-съгласувани и по-ефективни политики, механизми и инструменти за позитивно интервениране в сферата на мобилността, професионалното усъвършенстване и кариерното развитие на българските учени, както и по посока на укрепване на научноизследователската система у нас и превръщането ѝ в неразделна интегративна част от Европейското изследователско пространство.

Резултатите от дисертационното изследване са представени в шест научни публикации, половината от които в национални реферирани издания. Авторефератът на дисертацията като форма, обем и съдържание отговаря на нормативните изисквания.

Към **общите достойнства** на представената дисертация бих отнесла добрата фактологична и методологична осведоменост и компетентност; проявената способност за концептуализация; умението добре да се структурира, да се систематизира и обобщава, както и умелото боравене с детайли от анализа, които в много случаи са използвани като допълнителни аргументи към тезите; изчистения, аналитичен стил на изложение; фактологична аргументираност и логическа обосновааност на изводите; добросъвестност в цитирането; стегнатост и консистентност на изложението.

Към така представения дисертационен труд имам следните **забележки**:

- Мобилността на учените като комплексен феномен не е подложена на систематизиран анализ и интерпретация от гледна точка на открояване на положителните и съответно – на потенциалните негативни ефекти на ниво отделен учен, изследователска институция, страна.
- Докторантката дефинира географската мобилност като „насочена към постигане на резултати в сферата на фундаменталните изследвания” (с.

14). Вътрешноакадемичната мобилност обаче може да се осъществява и между институти, профилирани в приложни изследвания, като например такива в сферата на инженерните науки, фармакологията или образованието. Явно не се прави достатъчно ясна разлика между понятията „приложно изследване“ и „внедряване на резултати от научни изследвания“, като именно вторият вид дейност е по-характерна за междусекторната мобилност.

- В представения обзор на проведените изследвания у нас, свързани с темата на настоящата дисертация, има някои пропуски – например не са отразени публикации по проблема „изтичане на мозъци“ на проф. Валентина Златанова и доц. Николина Сретенова.
- Изследователската среда се разглежда само като условие за осъществяване на мобилност на учените (с. 79) в контекста на инфраструктурата, като е пренебрегнато значението ѝ като фактор и по отношение мотивацията за предприемане на мобилност например поради влошен психологически климат в изпращащата институция или поради недобри условия за професионално развитие, обусловени от съответната нормативна и финансова рамка.
- В дисертационния труд е даден превес на възможностите, които предоставя мобилността за кариерно развитие на учените, като не са експлицирани и анализирани в достатъчна степен конкретните механизми за реализация и на другата нейна важна функция, идентифицирана от авторката – трансфера на научно знание в по-общ смисъл, не само в системата наука – практика.
- Обобщеният от докторантката богат теоретичен и емпиричен материал би могъл да резултира в по-систематизирани и ясно формулирани препоръки към управленските органи в сферата на науката и образованието у нас, което би засилило приложния аспект на предложената дисертация.

Констатираните пропуски и неточности обаче са несъществени по своя характер и не накърняват положителната ми оценка на дисертационния труд. Като

цяло Анета Сакалова се е **справила успешно** с основното изискване към един докторант – да покаже, че е в състояние да провежда **научно** изследване, че има съответния капацитет да изпълнява **изследователски** задачи. Тя представя задълбочен дисертационен труд, в който **подхожда** многоаспектно към разглеждания проблем – мобилността на учените в **условия** на формиране на единно Европейско изследователско пространство, **достигайки** до нови и съществени резултати от теоретично и научно-приложно естество.

Моите лични впечатления от докторантката **потвърждават** убеждението ми, че тя има потенциал за успешна професионална реализация в сферата на научните изследвания. Завършила висшето си образование в Германия със степен „магистър по социология“, тя продължава обучението си като редовен докторант в ЦНИН-БАН. Проявява забележително усърдие и систематичност в подготовката на дисертационния си труд, плюс воля и инициативност в търсенето на допълнителни възможности за професионално усъвършенстване и повишаване на компетенциите си чрез участия в редица специализации, проекти и научни форуми у нас и в чужбина. Притежава **добри** комуникативни и компютърни умения, чувство за отговорност, капацитет за работа в екип, креативност и ясно изразен интерес към изследователска дейност.

На базата на гореизложеното, в заключение предлагам на автора на предложения дисертационен труд – Анета Сакалова, **да бъде присъдена образователната и научна степен «доктор».**

21. 06. 2011 г.

Рецензент:

